

É

És ben planiana la cala d'Aigua Xellida, "una de les cales més verges, més salvatges, que causen una sensació de més acusada llunyania d'aquest litoral"

Pla i l'Empordanet

Entre les creacions de Josep Pla (1897-1981), a més d'adjectius, hi ha un espai natural, l'Empordanet

L'Empordanet o l'Empordà Petit és una invenció planiana: entre el Montgrí i la Vall d'Aro i de les Gavarres fins al mar. Seria un imaginari i vital triangle que tindria el vèrtex al pla de Palafrugell i els angles fixats en dos arxipèlags, les illes Medes al nord, amb l'emparedat del massís del bisbe mort, i les Formigues al sud, davant el cap Roig. Entremig, cales paradisiàques, amb una de mítica, Aigua Xellida, i dos punts de talaia incomparables: el pedró de Pals i el far de Sant Sebastià.

El mas de Llofriu era el centre des d'on giravoltava tota la resta. Una nota del diari *Quadern gris* sacralitza el *locus amoenus* del mas, una visió d'home jove i ro-

màntic: "19 de març -La meva germana Rosa m'escrivia dient que han arribat les orenetes. Ara, al mas -penso- la simfonia primaveral deu ésser completa: les granotes, els grills, el mussol que cova al teulat, a redós de la xemeneia; el cucut, el xisclar voleiadís de les orenetes..." Una altra, de *Notes disperses*, ens en dóna la visió passada pel sedàs del temps i la vida viscuda: "... ja fa molts anys -en realitat des que em vaig organitzar una habitació i una petita biblioteca al mas Pla, a la parròquia de Llofriu- que faig la mateixa vida. En aquest casalot, considerablement desgavellat, fred a l'hivern, agradable a l'estiu, hi visc completament sol".

Del mas estant connectem amb vuit punts clau, sis a nivell de la plana i dos de més enlairats. El primer, la casa on va néixer, al carrer Nou o del Progrés, de Palafrugell, avui museu dedicat a l'escriptor: "Un carrer molt trist i llarg, dret com un ciri, que va del carrer de la Caritat a la via del tren de Palamós. La casa era una baluernna bastant alta i la façana donava a tramuntana. Això feia que les habitacions obertes al carrer fossin, a l'hivern, fredíssimes, glacials."

El segon, la casa familiar del carrer Torres Jonama, que el pare va fer construir de cap i de nou, avui seu del restaurant Pa i Raïm, d'innegables ressons planians: "La casa del carrer del Sol, la construï el meu pare en el lloc que abans en deien «el Camp dels Ous», ja obert el carrer que va de la població a l'estació del tren petit. Aquesta casa tingué una disposició contrària a la del carrer Nou, on vaig passar la infantesa. La façana d'aquesta donava a tramuntana, i així els darreres eren excel·lents".

El tercer, el carrer Estret, que propicià una de les poques novel·les que van sortir de la seva ploma: "El carrer Estret pròpiament dit deu tenir una llargada com a màxim d'uns cent trenta metres. Té una forma curvilínia -la mateixa forma que agafa la part central d'una serp en arrossegar-se per terra. He utilitzat la forma de la serp per comoditat i per fer-me entendre. [...] Aquesta forma fa que de l'entrada del carrer no es vegi la sortida -malgrat ésser el carrer tan curt- i que de la sortida no es vegi l'entrada. Fa encara que des del centre del carrer no es vegi ni l'entrada ni la sortida."

El quart, les voltes de Calella, a Portbò, un dels llocs descrits amb més detall i estima: “A l’hivern, en dies de tramuntana, formen sobre la platja un punt recollit; a l’estiu proporcionen una ombra fresca, clarejada per la ventolina marina. I, sobretot, proporcionen el repòs de veure el mar per la forma més graciosa que els homes han creat. El mar vist a través d’una arcada... ¿existeix una cosa més prodigiosament bella?”

El cinquè, la platja del Canadell, amb la casa familiar d’estiueig i on s’escaigué un dels primers enamoraments amb Lilian Hirsch, la noia suïssa amb qui destil·là una joia dels epistolaris amorosos del país. Pla sabé sintetitzar l’ambient menestral i solitari que s’hi vivia: “Canadell –el barri dels senyors– ja no ho és tant. Aquestes casetes tirades a cordill, amb un jardinet davant tancat per una reixa de llances de ferro, semblen departaments d’un parc zoològic –només que quan sembla que hauria de sortir el tigre o la girafa apareix un petit rendista, la seva senyora o la nena”.

El sisè, la mítica cala d’Aigua Xellida, “una de les cales més verges, més salvatges, que causen una sensació de més acusada llunyania d’aquest litoral”. Allí, hi freqüentà Sebastià Puig, l’Hermós, gran amic i mestre de les coses essencials de la vida: “A ell dec la més gran part de coneixements i notícies sobre aquesta costa, perquè plegats hi havíem navegat de Blanes a Canet de Perpinyà moltes vegades, amb una antiquíssima lentitud i amb embarcacions irrisòries –bots o llaguts de quatre a cinc metres”.

Dos punts enlairats

L’univers de Pla té dos punts enlairats d’importància decisiva. El primer, més al nord, el pedró de Pals, on sempre portava els seus amics i coneguts perquè s’extasies-sin amb un panorama d’una gran bellesa i harmonia: “El rectangle obert en la muralla us deixa veure, primer, la part de ponent oferta pel turonet: els Masos de Pals amb l’església i l’anguilejant cinta blanca de la carretera que hi condueix, els terrenys baixos de la platja, el mar, l’Estartit i les Medes. La visió forma un conjunt que només la gran pintura ha donat en els moments de més noble intel·ligència. La composició és perfecta, la precisió fascina-dora, la gràcia aèria. El mar i la terra s’hi encaixen amb una naturalitat que de tan ben trobada té una elegància angèlica”.

La segona talaia planiana la conformen l’ermita i el far de Sant Sebastià. Allí hi passà moments inoblidables de la seva joventut i hi sentí, davant l’imponent paisatge, la necessitat de ser escriptor, de saber destriar els adjectius i enfil·lar-los adequadament per pintar el paisatge. La natura torna viva amb el seu impuls: “Arribo a la font dels Ermitans, penjada sobre la mar. Mar de fons –mareiro–. La mar bramula sordament. Els pins degoten. Hi ha una

A l'altra pàgina, una vista de la cala d’Aigua Xellida. En aquesta pàgina i d’esquerra a dreta i de dalt a baix: casa del carrer Nou, on va néixer Pla, el Mas Pla, la terrassa de l’ermita de Sant Sebastià i el mar vist des de Calella
L. SOLDEVILA

Calella, els bots –cloves de nou– pesquen els calamarsos.” I l’ermita “és la nostra vida més alta: és la nostra primera mirada, el paisatge de la nostra joventut i dels nostres amors, la torre de guaita des de la qual els estels ens semblen més pròxims...”. Per als palafrugellencs, l’ermita és “la darrera cosa que veurem en morir-nos i la que veuen els nostres morts és la proa de l’ermita penjada entre el mar i el cel, suspesa en el buit de l’oblit fabulós”.

Només resta descendir de nou al pla i arribar-nos al setè i darrer punt de l’orografia planiana, el cementiri de Llofriu, senzill, rural, amb l’ermita de Sant Sebastià emproada a l’eternitat, a un salt de pardal del mas i on es complí, només en part pel tema d’assistents, la darrera voluntat de l’escriptor: “Només els demano que em facin enterrar al cementiri de Llofriu, que és la meva parròquia, sense ningú que no siguin els de casa, sense comunicar la notícia a ningú i amb el capellà corresponent per a recitar la poesia en llengua llatina: el *Dies irae, dies illa.*” *

lluïssor llefiscosa sobre el granit costaner. Els gavinots planegen, somnolents, en l’aire espès. La boira puja de la mar, pels penya-segats, amb un impuls magnífic.” Hi imagina metamorfosis fantàstiques: “Quan el far s’encén, hi ha un instant d’enlluernament –que es converteix de seguida en un rodar indiferent. La llum difusa dóna als cristalls una qualitat de teixit viscos –d’ulls de pop”. Hi descriu de manera pictòrica l’activitat dels pescadors: “A l’ermita, la solitud és completa. Davant de